

Nr 44

Utlåtande i anledning av väckt motion om straffrihet för mindre, oavsiktliga förseelser.

Första lagutskottet har behandlat en inom riksdagen väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 614 i första kammaren av herr *Per Jacobsson* (fp). I motionen hemställes att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en översyn av gällande straffregler i syfte att undvika straffbarhet för mindre, oavsiktliga förseelser.

Motionen har remissbehandlats.

Motionen

I motionen framhålles att en grundförutsättning för att ett rättssamhälle skall fungera är att lagarnas utformning och tillämpad rättspraxis har god förankring hos samhällsmedborgarna; den enskilde måste känna och förstå att de korrekionsmedel samhället förfogar över och tillämpar har det dubbla syftet att bestraffa och tillrättaföra den som bryter mot landets lagar, men också att lagarnas utformning och tillämpning har ett allmänpreventivt syfte — att utgöra ett avhållande moment för den som frestas att överskrida lagens rāmärken. Motionärerna framhåller vidare att vi lever i ett gammalt rättssamhälle, där lagarnas utformning fortskridit successivt, i stor utsträckning betingad av samhällets förändring genom tiderna. På detta sätt har en brottslagstiftning växt fram som vi i stort sett accepterar och vars huvudgrunder de flesta medborgare känner till.

Samtidigt som det synes uppenbart att samhället måste skärpa sina ansträngningar att bekämpa våld och brottstendenser reser sig enligt motionären frågan om inte vår brottslagstiftning — även om den till vissa delar är tämligen ny — ändå är mogen för en översyn, därvid det principiella och praktiska greppet från samhällets sida ställs under debatt. Över huvud taget förefaller det motionären som om den konventionella synen på begreppet brott och straff skulle behöva prövas och omvärderas med hänsyn till utvecklingen i samhället och de förändringar i tänkesätt och värderingar som försiggår.

Från rent principiella synpunkter kan, framhåller motionären vidare, den frågan ställas: Skall den enskilde straffas för glömska eller, som termen lyder oavsiktlig vårdslöshet, eller över huvud för sådana förseelser där man med till visshet gränsande sannolikhet vågar påstå att någon brottslig avsikt ej förelegat? Det är enligt motionären ingalunda säkert att de rekvisit som i dag erfordras för att konstituera en fällande dom, på dessa eller ena-

Bihang till riksdagens protokoll 1967. 9 saml. 1 avd. Nr 44

handa grunder, vare sig accepteras av den som döms eller omfattas av en mera allmän opinion. Det torde på allvar kunna ifrågasättas om inte en stor del av de förseelser, som i dag sysselsätter våra domstolar och på ett ogynnsamt sätt påverkar arbetsbalansen, skulle kunna redas upp genom erinringar eller ett mera smidigt administrativt förfarande av olika samhällsorgan.

Avslutningsvis framhåller motionären att problemet ingalunda är enkelt, men att detta inte utgör skäl varför man skall underlåta att uppta till prövning en fråga som för den enskildes rättssäkerhet är av största vikt och samtidigt för samhället en rättsfråga av stor principiell betydelse.

Vissa författningsbestämmelser

Av intresse i förevarande sammanhang är vissa bestämmelser om rapporteftergift, underlåtenhet att anställa åtal och påföljdseftergift.

Enligt 14 § polisinstruktionen den 3 december 1965 skall polisman, om han erhåller kännedom om brott som hör under allmänt åtal, avge rapport därom till vederbörande förman så snart det kan ske. Är brott obetydligt och klart ursäktligt, äger polisman underlåta att avge rapport eller att vidarebefordra rapport till åklagare och i stället låta saken bero vid påpekande eller erinran till den felande.

Åklagare må enligt 20 kap. 7 § rättegångsbalken besluta att icke tala å brott bl. a. om det är uppenbart att i händelse av lagföring annan påföljd än böter icke skulle komma att ådömas och att den misstänktes lagföring ej är påkallad från allmän synpunkt eller om det i annat fall av särskilda skäl är uppenbart att påföljd ej erfordras för att avhålla den misstänkte från vidare brottslighet och att det med hänsyn till omständigheterna ej heller eljest är påkallat att åtal väcks. I fråga om de sist upptagna fallen får beslut som nyss sagts endast meddelas av riksåklagaren. Beträffande unga lagöverträdare har särbestämmelser meddelats i lagen den 20 mars 1964 med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. Har brott begåtts av någon som vid tiden för brottet ej fyllt 18 år, må sålunda utöver vad som följer av 20 kap. 7 § rättegångsbalken, åklagare besluta att ej tala å brottet bl. a. om brottet uppenbarligen skett av okynne eller förhastande. Åtal skall dock väckas om det finns påkallat ur allmän synpunkt.

Beträffande påföljdseftergift stadgas i 33 kap. 4 § brottsbalken att påföljd må helt eftergivnas, om det på grund av särskilda omständigheter finns uppenbart att påföljd för brottet ej är erforderlig.

Remissyttrande m.m.

Utskottet har i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttrande över motionen från utredningen om specialstraffrätten, som anför följande.

Det ämne som motionen behandlar är av stor samhällelig betydelse. Arligen beivras i vårt land mer än 600 000 lagöverträdelser. För det stora flertalet, som utgöres av relativt lindriga förseelser, blir påföljden böter. Bland dessa förseelser dominerar trafikförseelserna. Endast en ringa del

av dem som ådömes straffrättsliga påföljder, har begått sådana allvarligare brott, som bestraffas enligt brottsbalken.

Många av de förseelser, som bestraffas enligt trafiklagstiftningen eller enligt de otaliga speciella straffbestämmelser, som finnes i näringslagstiftningen, skattelagstiftningen o. s. v., är straffbara redan vid vårdslöshet hos den ansvarige. I enstaka fall förekommer t. o. m. straffansvar utan att ens vårdslöshet ligger den ansvarige till last. Det bör dock erinras att vårdslöshetsbrott av allvarligare slag bestraffas enligt brottsbalken, t. ex. vållande till annans död och allmänfarlig vårdslöshet.

Det är mycket sannolikt — ehuru ingen vetenskaplig bevisning därför kan förebringas — att det förhållandet att en stor del av landets befolkning årligen utsättes för straffrättsliga påföljder medför olägenheter i form av irritation över rättsväsendet och bristande respekt för lag och författning. Att denna omfattande kriminalisering medför en stor belastning på polis, åklagare och domstolar är ovedersägligt, även om påföljderna i stor utsträckning ålägges genom förenklade förfaranden såsom strafföreläggande eller åläggande av ordningsbot och parkeringsbot.

I motionen antydes med all rätt, att denna omfattande kriminalisering borde kunna minskas genom användande av andra medel än straffrättsliga påföljder.

Specialstraffrättsutredningen kan så mycket hellre ansluta sig till tendensen i motionen som utredningen i en promemoria av den 1 september 1966 uttalat, att straffbestämmelser bör utfärdas restriktivt och att man alltid bör överväga om ett påtänkt straffstadgande inte kan ersättas av regler om andra påföljder, t. ex. vite eller skadestånd. Enligt utredningens mening bör också lagregleringar göras sådana, att de är lätta att följa.

Man kan emellertid inte bortse från att vårt komplicerade samhälle kräver detaljerad reglering på de mest skilda områden och att straffrättsliga påföljder ofta är de enda medel som kan tillgripas för att garantera att dessa regleringar följs. Ej heller kan man undgå att kriminalisera vårdslösa överträdelser av vissa föreskrifter eller vårdslös underlåtenhet att fullgöra vissa förpliktelser, t. ex. deklaraionsplikt i vissa fall. Inskränkte man straffansvaret till uppsåtliga gärningar, skulle det, bl. a. på grund av bevissvårigheter, bli svårt att uppehålla lydningen för vissa föreskrifter på t. ex. trafikkens, beskattningens och arbetarskyddets områden.

Enligt specialstraffrättsutredningens uppfattning bör de problem som beröres i motionen städse beaktas i strafflagstiftningen, särskilt på specialstraffrättsens område. En ständig lagstiftningsverksamhet pågår på detta område och de enskilda författningarna gäller i regel en tämligen begränsad tid, innan de omarbetas eller ersättes av nya författningar. Den översyn av gällande författningar, som föreslås i motionen, kan därför göras successivt, allteftersom ny lagstiftning blir aktuell. Därvid bör de synpunkter som utredningen anfört beaktas. Någon särskild utredning för att genomföra de önskemål som framställes i motionen synes däremot icke vara behövlig.

Från den i remissyttrandet omnämnda promemorian må följande avsnitt här citeras.

»Den som skriver en författning och tänker sig att föreslå ett straffstadgande för att garantera författningens efterlevnad bör först överväga om författningen verkligen behöver en straffrättslig påföljd, eller om inte andra sanktioner, t. ex. skadestånd eller vite, kan vara mera ändamålsenliga. Finner man att en straffbestämmelse är nödvändig, bör vissa grundläggande

synpunkter beaktas vid utformningen av bestämmelsen. För det första bör regeln ges en sådan form, att ett förfarande blir straffbart endast om det verkligen äventyrar genomförandet av den reglering, som författningen åsyftar. Straffbestämmelsen bör med andra ord vara restriktiv. För det andra bör bestämmelsen utformas så, att det klart framgår vilket handlings-sätt som skall vara straffbart. För det tredje bör man söka förutse allmänhetens och massmedias reaktioner vid en tillämpning av den tänkta regeln och utforma den så, att den i största möjliga mån framstår som acceptabel åtminstone för en upplyst opinion. För det fjärde, slutligen, bör man söka bilda sig en uppfattning om vilken verkan bestämmelsen kan ha för samhällets rättsvårdande myndighet. Man bör m. a. o. söka beräkna vilken frekvens polisundersökningar, åtal, domar och verkställighet av domar kan få och om införandet av den tänkta regeln kan leda till krav på förstärkning av dessa organs resurser. Hänsyn till myndigheternas arbetsbörda bör även tas vid själva utformningen av straffbestämmelsen. Särskilt gäller detta bestämmandet av straffskalan.»

Utskottet

I förevarande motion hemställs om översyn av gällande straffregler i syfte att undvika straffbarhet för mindre, oavsiktliga förseelser.

Som specialstraffrättsutredningen påpekat i sitt yttrande över motionen kräver vårt komplicerade samhälle på de mest skilda områden en detaljerad reglering, vars efterlevnad i många fall synes kunna garanteras endast om straffrättsliga påföljder kan tillgripas. Det synes emellertid, som utredningen också anfört, å andra sidan sannolikt att ett icke ringa antal förseelser med fördel skulle kunna beivras med andra medel. Utskottet instämmer således i motionens syfte men anser sig kunna utgå från att den av motionären föreslagna översynen av gällande författningar sker successivt vid det ständiga lagstiftningsarbete som pågår på specialstraffrättsens område. Någon särskild utredning i ämnet är därför inte erforderlig.

Utskottet hemställer,

att förevarande motion, I: 614, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 18 oktober 1967

På första lagutskottets vägnar:

INGRID GÄRDE WIDEMAR

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Erik Svedberg (s), Hjorth (s), Arvidson (h), Ernulf (fp), Svanström (cp), fru Lilly Ohlsson (s) och herr Lidgard (h);

från andra kammaren: fru Gärde Widemar (fp), fru Johansson (s), herrar Ekström i Björkvik (s), Svensson i Vä (cp), fru Kristensson (h), fröken Bergegren (s), herrar Keijer (fp) och Jönsson i Malmö (s).